

سنجش پایداری اجتماعی در محله‌های سنتی، مقایسه تطبیقی محلات سنگی، عاشوری و شکری شهر بوشهر

احسان حیدرزاده

استادیار شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.

محمدرضا حقی^۱

استادیار شهرسازی، گروه معماری، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

علیرضا صفایی

دانشجوی کارشناسی ارشد باززنده سازی شهری، دانشگاه ساپینزا، رم، ایتالیا.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۶

چکیده

معضلات اجتماعی یکی از مسائل مهم بافت‌های سنتی شهرهای ایران است که می‌توان از آن به عنوان ناپایداری اجتماعی یاد کرد. کم‌توجهی به این مسائل سبب شده است علی‌رغم اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های مختلف، محلات سنتی همچنان از ابعاد کالبدی، اقتصادی و اجتماعی با معضلاتی بسیار درگیر باشند. به همین منظور پژوهش حاضر، پیمایشی مقطعی برای تحلیل پایداری اجتماعی در سه محله سنتی سنگی، عاشوری و شکری در شهر بوشهر را دنبال نموده است. جامعه آماری شامل ساکنین این محلات است که از میان آنها، ۲۰۱ نفر (۷۶ نفر به ازای هر محله) به عنوان نمونه به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. پس از پیمایش میدانی و تکمیل پرسشنامه‌ها، داده‌ها در نرم‌افزار SPSS وارد شده و با مدل‌های تحلیل عاملی اکتشافی و رگرسیون چندمتغیره خطی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. مطابق یافته‌ها، ۲۲ شاخص پایداری اجتماعی را می‌توان در ۶ عامل «تعامل و سرمایه اجتماعی»، «کیفیت زندگی و اعتماد نهادی»، «برابری و عدالت اجتماعی»، «رضایتمندی و امنیت اجتماعی»، «سلامت اجتماعی» و «تاب‌آوری کالبدی» دسته‌بندی نمود که در مجموع، بیش از ۶۷ درصد از واریانس پایداری اجتماعی محلات را تبیین می‌کنند. مدل رگرسیونی نیز نشان می‌دهد عوامل «تعامل و سرمایه اجتماعی»، «تاب‌آوری کالبدی» و «کیفیت زندگی و اعتماد نهادی» به ترتیب بیشترین تاثیر را بر رضایتمندی اهالی نسبت به محله دارند. از مقایسه وضعیت سه محله نیز چنین برمی‌آید که محله عاشوری بهترین وضعیت (۱/۳۰۵)، محله سنگی وضعیت متعادل (۰/۰۵۵-) و محله شکری نازل‌ترین وضعیت (۱/۲۵-) را به لحاظ پایداری اجتماعی داشته‌اند.

واژگان کلیدی: پایداری اجتماعی، تاب‌آوری اجتماعی، محلات سنتی، شهر بوشهر

^۱ نویسنده مسئول: mr.haghi@razi.ac.ir

مقدمه

برای بیش از سه دهه، توضیحات نظری و روش شناختی مولفه اجتماعی پایداری در مقایسه با مولفه‌های زیست‌محیطی و اقتصادی عقب افتاده است. این نادیده گرفتن یا کم اهمیت جلوه دادن پایداری اجتماعی ممکن است به دلیل محتوای غالب رویکرد تکنوکراتیکی به توسعه پایدار، که اولویت اصلاحات را به نگرانی‌های زیست‌محیطی و اقتصادی می‌دهد، باشد (Hovardas, 2021: 1). با بررسی روند توسعه در طول دهه‌های گذشته از سال ۱۹۴۰ تا اوایل ۱۹۶۰ در می‌یابیم که تعریف از توسعه تنها جنبه اقتصادی داشته و تولید ناخالص ملی مورد توجه دولت‌ها بوده است. با این حال، برای نخستین بار اتحادیه اروپا در لیسبون و در سال ۲۰۰۰ بود که مباحث اجتماعی را جزء جدایی‌ناپذیر مدل‌های توسعه تعریف کرد. از آن به بعد توسعه پایدار با ایجاد تعادل بین ابعاد زیست - محیطی، اقتصادی و اجتماعی مطرح شده است. مطابق سند جوامع پایدار بریتانیا، مصوب ۲۰۰۳، جوامع پایدار، جوامعی هستند که در آن انواع نیازهای مردم پاسخ داده شده است، مردم نسبت به محیط خود حساس هستند و از کیفیت بالای زندگی بهره‌مند شده‌اند. محیط به خوبی برنامه‌ریزی شده و فرصت برابر و خدمات مناسب را در اختیار همه قرار می‌دهد (Eizenberg & Jabareen, 2017: 2). در واقع پیشنهاد می‌شود که متخصصان علوم محیطی در کنار متخصصان علوم اجتماعی کار کنند تا چگونگی تفسیر و تلفیق نگرانی‌های ساکنان در مورد مکان‌های زندگی و جهان اطرافشان را بررسی کنند (Vallance et al., 2011: 347).

بررسی مساله پایداری اجتماعی در ایران از جهات مختلفی حائز اهمیت است. محله‌های سنتی ما روزگاری محیطی امن توأم با آسایش و رفاه برای ساکنان آن بود. در گذشته، محله به مثابه خانه دوم خانواده‌ها بود و خانواده‌ها نسبت به محله مسکونی همان احساس خانه خود را داشتند. اما نظام ساختاری شهرهای سنتی به دنبال پیروی از اصول شهرسازی مدرن، دستخوش تحولات چشمگیری شد به گونه‌ای که امروزه ناکارآمدی و به عبارتی ناپایداری در محله‌های شهری دیده می‌شود. عدم احساس تعلق به محیط و کاهش ارتباطات اجتماعی ناشی از عدم تطابق ساخت اجتماعی با ساخت فضایی شهرهای امروزی از مشکلات محله‌های معاصر است (Abdullahzadeh et al., 2017: 1). امروزه این بافت‌ها به دلیل ساختار نامتناسب کالبدی و عملکردی، غالباً نیروهای بومی و اصیل را از خود می‌رانند و مهاجران بی‌مهارت سایر مناطق را در خود جای می‌دهند. این محیط‌ها به دلیل وجود خرده‌فرهنگ‌های مختلف و اسکان ساکنین غیربومی در بسیاری از مواقع به محلی برای جرم‌خیزی و مشکلات عدیده اجتماعی - فرهنگی تبدیل می‌گردند.

از همین‌رو، به نظر می‌رسد سنجش پایداری اجتماعی محلات می‌تواند راه را برای شناسایی نقاط ضعف در نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری هموار نموده و در ارتقای بخشی به کیفیت محلات سنتی راهگشا باشد. همین مساله سبب گردید پژوهش حاضر، برخی محلات سنتی در شهر بوشهر را به عنوان نمونه مورد مطالعه مورد بررسی قرار دهد. شهر بوشهر به لحاظ جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی از ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه بسیاری برخوردار است. از جمله مهمترین ویژگی‌های اجتماعی این شهر می‌توان به زبان و گویش خاص محلی، لباس‌های محلی خاص، غذاهای محلی همچون

قلیه، ویژگی های رفتاری و روحیه خونگرم و مهمان نواز مردم، موسیقی خاص بوشهری در گونه های بزله خوانی، شروه- خوانی، نوحه خوانی، بیت خوانی، چاووش خوانی، شاهنامه خوانی، رسوم و آیین دریایی در بندر بوشهر همچون دی زنگرو، زار (لیوا)، آیین انتظار درینوردان، دعای گلین گلینا یا باران خواهی، آیین و سنت های مردم در ماه محرم همچون سینه زنی سنتی، گهواره علی اصغر، حجله حضرت قاسم، شمع زنی، سنج و دمام زنی، سنت پامنبری در مراسم عزاداری حضرت ابا عبدالله (ع)، نان پوشانی، شام غریبان، نعش شهدای کربلا و غذاهای نذری اشاره کرد. در گذشته سنت برگزاری مراسم مذکور، کمک به هم، اعتماد به هم و حس تعلق در میان مردم شهر بیشتر نمود داشته است که متأسفانه امروزه همزمان با گسترش شهر، مداخلات وسیع کالبدی و عدم تناسب ساخت و سازها با روحیه شهر، ارزش های فرهنگی و اجتماعی رو به افول نهاده است.

اگرچه هنوز برخی فعالیت ها و مراسم اجتماعی- فرهنگی در محلات تاریخی و سنتی شهر پابرجا باقی مانده اند اما فرسودگی و نابسامانی های محیطی، برخی ناهنجاری های اجتماعی را نیز به همراه داشته است. از همین رو، به نظر می رسد محلات سنتی، همچنان از بیشترین ظرفیت برای احیا و ارتقاء پایداری اجتماعی بهره مند هستند. مطابق با مصاحبه های میدانی، افرادی که حتی مدت زمان زیادی در این محلات ساکن بوده اند، با توجه به مشکلات عمومی سال های اخیر (که مختص بوشهر و محلات سنتی نیز نیست)، نسبت به محیط و مسائل پیرامون خود، منفعل تر عمل نموده و حس تعلق و روابط اجتماعی کمرنگ تری از خود نشان می دهند. این در حالی است که محلات شهری در گذشته های نه چندان دور، به سان خانه برای ساکنین بوده که به آن حس تعلق داشتند. کیفیت پایین محیط، ساخت و سازهای نامناسب و در مواردی نامتعارف و افزایش ناهنجاری های اجتماعی و اقتصادی را می توان جزو مهمترین معضلات فعلی در محلات سنتی بوشهر تلقی نمود. لذا پژوهش حاضر، در پی پاسخ به دو سوال زیر است:

- کدام شاخص ها در تبیین پایداری اجتماعی در محلات سنتی، ایفای نقش دارند؟
- محلات سنتی شهر بوشهر به لحاظ شاخص های پایداری اجتماعی در چه وضعیتی قرار دارند؟

مبانی نظری

پایداری اجتماعی به روش های مختلفی تعریف شده است. غالباً مباحث پایداری اجتماعی، زمینه های سنتی سیاست اجتماعی را با شرایط اجتماعی همچون حس مکان، اعتماد، مشارکت و منابع، توانمندسازی، هویت فرهنگی و کیفیت زندگی، ترکیب می کند (Rocak et al., 2016: 4). در واقع از پایداری اجتماعی می توان به عنوان ابزاری برای تحقق و بهبود رفاه نسل های کنونی و آینده یاد کرد. به گفته مک کنزی (۲۰۰۴) پایداری اجتماعی فرآیندی است که منجر به بهبود وضعیت زندگی در جوامع می شود (Rashidfarokhi et al., 2018: 3). پایداری نظام اجتماعی به معنای ارتقای کیفیت زندگی و توسعه منابع انسانی و در نهایت خود توانی اجتماعات محلی برای غلبه بر چالش ها و مسائل درونی و واکنش در

برابر تغییرات بیرونی و مدیریت حفظ ارزش هاست (Ghahiee & et al., 2019: 120). می‌توان گفت منظور از پایداری اجتماعی «جامعه‌ای است که از نظر اجتماعی عادل، برابر، بدون محرومیت اجتماعی و دارای کیفیت مناسب زندگی یا معیشت برای همه است». این شامل دستیابی به همگنی اجتماعی، توزیع عادلانه درآمد و اشتغال و دسترسی عادلانه به منابع و خدمات اجتماعی است (Gu & Zhang, 2021: 2). در مقابل، مشکل پایداری اجتماعی بر افرادی که در معرض خطر محرومیت اجتماعی هستند به دلیل فقدان آموزش، اشتغال، مسکن یا عوامل دیگر، تأثیر می‌گذارد (Rey-Marti et al., 2021: 4) و در نهایت بی‌توجهی به اصول پایداری اجتماعی از جمله زیباشناختی، راحتی و آسایش، امنیت، هویت اجتماعی و ... موجب از بین رفتن پویایی و روح زندگی در فضای شهری می‌شود (Hassanzadeh & Farrokhzad, 2017: 1).

در ادبیات جهانی جنبه‌های مختلف پایداری اجتماعی در مقیاس‌های مختلف (ملی تا محلی) مورد بحث قرار گرفته است (Stevenson, 2020: 5). تحلیل زمانی ابعاد پایداری اجتماعی بیانگر تغییر در تحقیقات مربوط به این موضوع است. در حالی که مطالعات قبلی بیشتر روی سطح کلان (منطقه و شهر) متمرکز بوده است، مطالعات اخیر عمدتاً سطوح خرد (اجتماع محلی و محله) را هدف قرار داده‌اند. همچنین ابعاد «سخت» سنتی پایداری اجتماعی همچون اشتغال و کاهش فقر، با ابعاد «نرم» همچون مشارکت اجتماعی، خوشبختی، حس مکان یا هویت، تکمیل یا جایگزین می‌شوند (Larimian & Sadeghi, 2019: 3).

پایداری اجتماعی شهری را می‌توان توانایی ادامه مسیر یک شهر به عنوان یک محیط زنده در درازمدت، برای تعاملات انسانی، ارتباطات و توسعه فرهنگی دانست (Yoo & Lee, 2016: 2-3). مؤلفه اجتماعات محلی پایدار به شناسایی اهمیت شبکه‌های اجتماعی، فعالیت‌های اجتماعی، حس مکان، دوام و پایداری مسکونی و امنیت در کمک به حفظ جوامع در سطح محله می‌پردازد (Arnett, 2017: 139). در واقع پایداری اجتماعی توسعه‌ای است که با تکامل هماهنگ جامعه مدنی سازگار است و منجر به بهبود کیفیت زندگی برای همه‌ی اقشار جامعه می‌شود (Yoo & Lee, 2016: 2). چنانکه در برخی تعاریف، پایداری اجتماعی بر چهار مولفه عدالت و برابری (عدالت اجتماعی)، امنیت (از خطرات محیطی ایجاد شده توسط تغییرات آب و هوا)، رشد اکولوژیکی (تولید با ارزش‌های مسئول در برابر اجتماع و محیط زیست) و فرم‌های شهری (ابعاد کالبدی جامعه یا اجتماع محلی مورد نظر) استوار است (Pitarch-Garrido, 2018: 2). در مواردی دیگر، پایداری اجتماعی با دو ارزش «فراگیری اجتماعی» و «احساس تعلق» معرفی شده است. بر این اساس محرومیت اجتماعی که می‌تواند بر عکس فراگیری اجتماعی تلقی شود، عبارت است از فقدان منابع، حقوق، کالاها و خدمات، ناتوانی در مشارکت در روابط و فعالیت‌های عادی که در دسترس اکثریت افراد جامعه است، چه از نظر عرصه‌های اقتصادی، چه اجتماعی، فرهنگی یا سیاسی. از سوی دیگر احساس تعلق نیز عبارت است از یک وابستگی عاطفی پویا که افراد را با جهان مادی و اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند و تجربه می‌کنند، مرتبط می‌کند. البته به نظر

می رسد ایجاد یک محیط فراگیر اجتماعی که در آن افراد احساس تعلق می کنند، بیشتر یک ایده آل نظری باشد (Kohon, 2018: 15).

توسعه، فرآیند گذار از وضع موجود به وضع مطلوب در عرصه های مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است (Asgari & Estelaji, 2021: 756). زمانی که بحث از شهر و برنامه ریزی شهری است به کارگیری اصول اجتماعی توسعه پایدار اهمیت دوچندان پیدا می کند. استفاده از اصول توسعه پایدار، در هر نوع برنامه ریزی نیازمند شاخص هایی است که بومی سازی شده و مختص به فضای جامعه مورد نظر باشد. این شاخص ها برآمده از مبانی نظری و متون علمی و همچنین سوابق موضوع در ایران و جهان خواهد بود که با نمونه های بومی تلفیق شده است. عدم وجود تعاملات مثبت در شهرها، درگیری و نزاع شهروندان با یکدیگر و عدم تمایل به مشارکت در ساکنین شهر از جمله مواردی هستند که برقراری پایداری اجتماعی در شهرها را تحت الشعاع قرار داده است. روند نزولی تعاملات مثبت اجتماعی، کاهش اعتماد به یکدیگر در میان شهروندان، توجه بیش از حد به ارزش های غیربومی و عدم بازگشت به سنت ها و رفتارهای محلی از جمله مهم ترین چالش های موجود در جوامع شهری امروزی است. اجرای برخی برنامه های فرهنگی، اجتماعی، جشن ها و مراسم بومی و همچنان عدم تداوم و پایداری این موارد جزو اصلی ترین مسائل جاری در شهرها است (Hassanzadeh & Farrokhzad, 2017: 8).

پژوهش در حوزه های مرتبط با پایداری اجتماعی در خارج کشور از سابقه طولانی برخوردارند و همچنان نیز جزو یکی از مباحث مورد توجه پژوهشگران حوزه های اجتماعی شهر هستند. راج و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله خود به بررسی تعاملات اجتماعی، مشارکت و ادراک موفقیت به عنوان مفهومی برای ارزیابی پایداری اجتماعی پرداخته اند. در این پژوهش به کمک نظرسنجی آنلاین، داده ها از ۱۲۳ جامعه باغشهری در سراسر آلمان جمع آوری شده است. نتایج بیانگر آن است که ارتباط معناداری بین اندازه جامعه و پایداری اجتماعی وجود ندارد، بلکه جنبه های اعتماد و مدیریت، دارای یک تأثیر قوی بر روی پایداری اجتماعی است (Rogge et al., 2018: 1). شیرازی و همکاران (۲۰۲۰) چارچوبی سه جانبه برای اندازه گیری پایداری اجتماعی محله های شهری پیشنهاد می دهند. این چارچوب برای مورد بتنال گرین در لندن آزمایش شده و در نهایت به توصیه های عملی انجامیده است (Shirazi et al., 2020: 1). لریمیان و همکاران (۲۰۲۰) نیز در پژوهش خود در نیوزیلند معتقدند که اثرات عوامل کالبدی و شخصی بر پایداری اجتماعی محلات متفاوت است. در این میان در عامل کالبدی مساله کیفیت طراحی شهری و در عامل شخصی مساله طول مدت اقامت در محله بسترین تاثیر را بر پایداری اجتماعی داشته اند (Larimian et al., 2020: 1). ال محمود و کومار دولوی (۲۰۲۰) در پژوهشی به مطالعه تاثیر مرمت پروژه هایی در عربستان سعودی بر کارکردهای اجتماعی ساکنین محلات پرداختند. در این پژوهش پنج عامل شامل سلامت و آسایش کالبدی، دسترسی، یکپارچگی (ادغام)، اقتصاد و مشارکت به عنوان عوامل تقویت کننده پایداری اجتماعی محلی معرفی شده اند (Almahmoud & Kumar Doloi, 2020: 765). به اعتقاد یانسن و

همکاران (۲۰۲۱) رویکردهای ارزیابی متفاوتی نسبت به پایداری اجتماعی ممکن است اتخاذ شود. شاخص‌های عملیاتی پایداری اجتماعی در محیط ساخته شده عبارتند از: ۱- شاخص‌های محسوس همچون مسکن مناسب، حمل و نقل، امکانات روزانه، تفریح، مشاغل، مدارس، فضاهای عمومی، مراقبت‌های بهداشتی و طراحی شهری. ۲- شاخص‌های غیرمحسوس همچون تعاملات اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، بیان فرهنگی، حس تعلق، حس اجتماع محلی، امنیت، رفاه، وجود گروه‌ها و انجمن‌های غیررسمی، نمایندگی توسط دولت‌های محلی، سطوح مشارکت و سطوح نفوذ (Janssen et al., 2021: 1-5).

از جمله پژوهش‌های داخلی نیز می‌توان به مقاله توانا و نوریان (۲۰۱۷) اشاره کرد که به سنجش عوامل مؤثر بر پایداری اجتماعی در محلات پراکنده‌روی شهر (محله شادآباد تهران) پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که عوامل زمینه‌ای مانند مهاجرت و ناتوانی اقتصادی که از ویژگی‌های ذاتی شکل‌گیری محله شادآباد هستند، در پایداری اجتماعی محله نقش تعیین‌کننده دارند. همچنین بر اساس نتایجی که از تحلیل عاملی به دست آمده سطح پایین پنج عامل سرمایه اجتماعی، رضایتمندی فرد، رضایت از محل، کنش اجتماعی و حس تعلق در محله شادآباد نقش اصلی در تقلیل پایداری اجتماعی محله داشته‌اند (Tavana & Nourian, 2017). عبدالله‌زاده و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی به بررسی ابعاد پایداری اجتماعی در کالبد محله سنگ سیاه شیراز پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد عواملی چون درون‌گرایی، رعایت حریم و سلسله‌مراتب ساختاری در محله سنگ سیاه از یک‌سو و تنوع کالبدی و اجتماعی در محله، مقیاس مناسب، وجود عرصه‌های گوناگون، فضاهای عمومی و عوامل هویت‌بخش از سوی دیگر در دستیابی به پایداری اجتماعی در این محله تاثیر کلیدی دارند (Abdullahzadeh et al., 2017). قرائی و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی ارتباط میان مؤلفه‌های فرم شهری و پایداری اجتماعی در مناطق ۲۲گانه شهر تهران می‌پردازند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که ارتباط معناداری میان عوامل اصلی فرم شهری با عوامل ترکیبی پایداری اجتماعی (میزان دسترسی شهروندان به خدمات محلی، میزان امنیت اجتماعی، میزان مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و گروهی، میزان تعامل با دیگر ساکنین یا گروه‌های اجتماعی، رضایتمندی از سکونت و میزان دسترسی شهروندان به مسکن قابل استطاعت) در مناطق ۲۲گانه تهران وجود دارد (Qaraei et al., 2018). حسین‌پور (۲۰۲۰) در پژوهشی به ارزیابی و تحلیل سطوح برخورداری محلات منطقه ۱۵ شهر تهران از نظر شاخص‌های اجتماعی و رتبه‌بندی محلات آن پرداخته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که شاخص‌های عدالت اجتماعی، رضایت از میزان دسترسی به خدمات و اعتماد فردی به ترتیب بیشترین وزن را در بین شاخص‌های اجتماعی کسب نموده‌اند (Hosseinpour, 2020).

متغیرهای پایداری اجتماعی

ابعاد پایداری اجتماعی، می‌تواند به عنوان یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین ابزار در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های شهری محسوب شود. از طرفی، گستردگی، پیچیدگی و تنوع شاخص‌های پایداری اجتماعی و نقش آنها بر جامعه ایجاب می‌کند تا این شاخص‌ها بر حسب نقش و عملکرد آنها در گروه‌های مختلف دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل شوند. در زمینه پایداری اجتماعی تاکنون دیدگاه‌ها و تعاریف مختلفی از سوی برنامه‌ریزان و سیاستمداران ارائه شده، که خود نشان دهنده ابعاد وسیع و گسترده این مفهوم است (Nastaran et al., 2013: 162). لذا گام نخست در تحلیل پایداری اجتماعی، شناسایی شاخص‌های آن است که این مهم با استناد به پژوهش‌های مرتبط داخلی و خارجی انجام پذیرفته است (جدول ۱ و ۲). در ادامه از این شاخص‌ها برای بررسی ابعاد موضوع در نمونه مورد مطالعه استفاده شده است.

جدول ۱. مستندسازی شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهری از منابع معتبر

Table 1. Indicators of social sustainability in urban neighborhoods from reliable sources

شاخص	شاخص	شاخص
C1	میزان احساس تعلق افراد به محله	Nastaran et al., 2013
C2	میزان تعامل اجتماعی افراد در محله	Rezvani et al., 2015
C3	میزان مسئولیت پذیری افراد محله	Shahabian & Piravegar, 2013
C4	میزان مشارکت افراد در فعالیت‌های مذهبی مانند: جشن و عزاداری‌های ائمه، محرم و صفر، سفرهای مذهبی، نذری دادن، مراسم بدرقه و بازگشت افراد محله از سفرهای زیارتی مثل حج و کربلا	Tavana & Nourian, 2017
C5	میزان مشارکت افراد در فعالیت‌های غیرمذهبی مانند مراسم آیین نوروز و چهارشنبه سوری، کاشت درخت، رفتن به مراسم ازدواج و عروسی افراد محله، شرکت در مراسم ختم هم محله‌ای‌ها، دیوار مهربانی	Navabakhsh et al., 2013
C6	میزان احساس امنیت در محله	Qarai et al., 2018
C7	میزان اعتماد افراد محله به یکدیگر	Sheikh et al., 2018
C8	میزان اعتماد افراد محله به سازمان‌های مدنی یا نهادی (مانند شهرداری و شورای شهر یا شورایی محله یا انجمن مذهبی)	Mafi & Abdolrazzagh, 2017
C9	میزان رضایت اهالی از دسترسی به خدمات (مانند آب، برق، گاز، مدارس، درمانگاه، داروخانه، سوپرمارکت، پارک و ...)	Hafezifar, 2019
C10	میزان رضایت از کیفیت خدمات (مانند فشار مناسب آب، قطع نشدن برق و آب، سرعت مناسب اینترنت و ...)	Razzaghi Asl & Khoshbadam, 2017
C11	میزان نشاط در زندگی افراد	Stupar et al., 2020
C12	میزان رضایت زندگی افراد از محله	Rashidfarokhi et al., 2018
C13	میزان احساس وجود عدالت اجتماعی	Shirazi & Keivani, 2017
C14	میزان همبستگی اجتماعی	Dave, 2011
C15	میزان همگنی ساکنان بومی و مهاجر	Wengertner & Moberg, 2014
C16	میزان سلامت و بهداشت عمومی	Opp, 2016
C17	میزان پیاده روی و دوچرخه سواری	Karuppanan & Sivam, 2011
C18	میزان رضایت از فضاهای عمومی جالب توجه برای ساکنین	Ali et al., 2019
C19	میزان ایمنی واحد مسکونی در مقابل بلایای طبیعی (کیفیت مسکن)	Chan et al., 2019
C20	میزان رضایت افراد محله از دسترسی به مسکن با قیمت مناسب	
C21	میزان شناسایی بزرگان و ریش سفیدان و افراد ذی نفوذ محله	
C22	میزان کمک ساکنان محله در هنگام مشکلات (مانند وام قرض‌الحسنه و جشن نیکوکاری، جشن گلریزون کمک به زندانی‌ها، تهیه جهاز دخترها)	

جدول ۲. ارتباط مفهومی شاخص‌های ۲۲ گانه با پایداری اجتماعی

Table 2. Conceptual relationship of 22 indicators with social sustainability

شاخص	مفهوم کلی مرتبط با پایداری اجتماعی
C1	میزان احساس تعلق افراد به محله
C2	میزان تعامل اجتماعی افراد در محله
C3	میزان مسئولیت پذیری افراد محله
C4	میزان مشارکت افراد در فعالیت های مذهبی
C5	میزان مشارکت افراد در فعالیت های غیرمذهبی
C6	میزان احساس امنیت در محله
C7	میزان اعتماد افراد محله به یکدیگر
C8	میزان اعتماد افراد محله به سازمان های مدنی یا نهادی
C9	میزان رضایت اهالی از دسترسی به خدمات
C10	میزان رضایت از کیفیت خدمات
C11	میزان نشاط در زندگی افراد
C12	میزان رضایت زندگی افراد از محله
C13	میزان احساس وجود عدالت اجتماعی
C14	میزان همبستگی اجتماعی
C15	میزان همگنی ساکنان بومی و مهاجر
C16	میزان سلامت و بهداشت عمومی
C17	میزان پیاده روی و دوچرخه سواری
C18	میزان رضایت از فضاهای عمومی
C19	میزان ایمنی واحد مسکونی در مقابل بلایای طبیعی
C20	میزان رضایت افراد محله از دسترسی به مسکن با قیمت مناسب
C21	میزان شناسایی بزرگان و ریش سفیدان و افراد ذی نفوذ محله
C22	میزان کمک ساکنان محله در هنگام مشکلات

(Source: Jorabloo et al., 2016; Maleki et al., 2016; Rakee et al., 2018; Tavakolinia et al., 2020; Hayati, 2021)

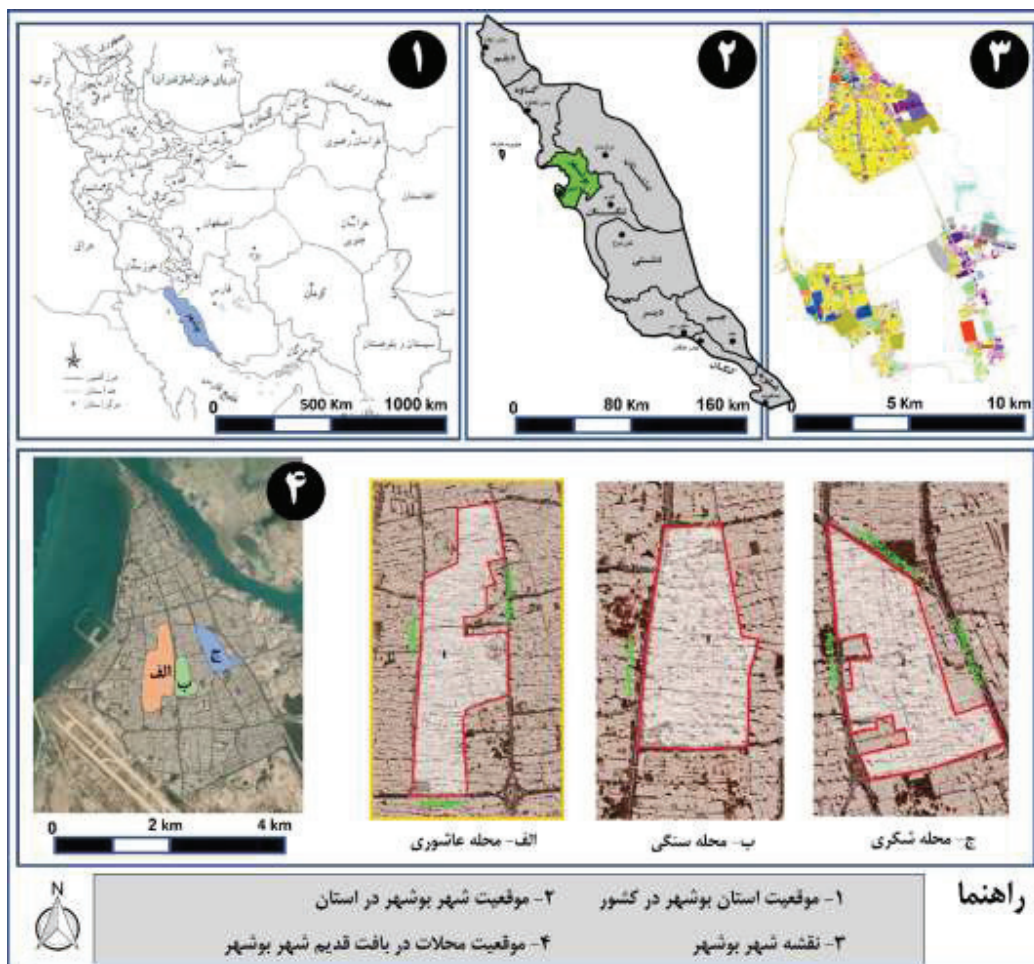
مواد و روش ها

روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از حیث ماهیت، توصیفی - تحلیلی می باشد و با توجه به ماهیت موضوع و شاخص های مورد بررسی، رویکرد حاکم بر این پژوهش از نوع پیمایشی با استفاده از جمع آوری اطلاعات پرسشنامه ای است. پرسشنامه مورد استفاده در پژوهش به صورت محقق ساخته و بر مبنای متغیرهایی است که پیش تر از منابع معتبر استخراج شده اند و در جدول ۱ به آنها اشاره شده است. روایی پرسشنامه با دریافت نظر گروه کارشناسی ۵ نفره و پایایی نیز با محاسبه آزمون آلفای کرونباخ برای ۳۰ پرسشنامه اولیه که بیش از ۰/۷ به دست آمد، مورد تایید قرار گرفته است. در ادامه به منظور برآورد تعداد پرسشنامه مورد نیاز، با در نظر گرفتن $q = p = 0/5$ و بیشینه خطای ۰/۷، حجم نمونه با فرمول کوکران برابر با ۱۹۶ نفر حاصل شد که در نهایت به منظور بالا بردن دقت مطالعه ۲۰۱ پرسشنامه برای سه محله سنگی، شکری و عاشوری در نظر گرفته شد که سهم هر محله ۶۷ پرسشنامه بوده است. جامعه آماری شامل اهالی ساکن در محلات ۳ گانه فوق می باشد و روش نمونه گیری به صورت نمونه گیری هدفمند بوده است، بدین شکل که شهروندانی مورد پرسش قرار گرفته اند که تجربه سکونت در آن محلات را در طول زمان (حداقل ۲ سال) داشته اند. در ادامه، داده های حاصل از پرسشنامه ها در نرم افزار SPSS وارد شده و با استفاده از مدل تحلیل عاملی اکتشافی و رگرسیون چندمتغیره خطی مورد سنجش قرار گرفته اند. در پایان بر اساس خروجی مدل های آماری و انطباق آن با وضعیت کلی محلات، راهبردهای پیشنهادی برای ارتقاء پایداری اجتماعی محلات مساله دار ارائه گردیده است.

محدوده مورد مطالعه

شهر بوشهر مرکز استان بوشهر و در جنوب غربی ایران قرار دارد. این شهر به صورت شبه جزیره و از سه جهت به دریا منتهی می شود و تنها از قسمت شرقی آن از طریق محور بوشهر - شیراز با خشکی ارتباط دارد (Bushehr worn texture improvement and renovation plan, 2013). در ادامه به معرفی اجمالی محلات سنگی، عاشوری و شکری در شهر بوشهر پرداخته شده است (شکل ۱).

شکل ۱. نقشه معرفی محلات ۳گانه مورد مطالعه

Fig 1. Map introducing the three studied neighborhoods

جدول ۳. معرفی اجمالی از محلات مورد مطالعه

Table 3. Overview of the studied neighborhoods

سنگی	<ul style="list-style-type: none"> محله سنگی با مساحت حدود ۱۸ هکتار مابین خیابان‌های امام خمینی، توحید، ملاصدرا در بخش شرقی محدوده میانی شهر بوشهر و در حدفاصل بافت قدیم و پهنه نظامی شهر قرار دارد. بررسی سطوح کاربری در سطح محله حاکی از برخورداری این محله از تمام کاربری‌ها در مقیاس محلی به جز دبستان است. جمعیت این محله بالغ بر ۳۰۰۰ نفر است. قطعات باکیفیت تخریبی در سطح محله سنگی بیش از ۵۰ درصد از مساحت محله را در بر گرفته است.
عاشوری	<ul style="list-style-type: none"> محله عاشوری با مساحت حدود ۵۵ هکتار مابین معابر امام خمینی، عاشوری، جمهوری و بهشتی در بخش غربی محدوده میانی شهر بوشهر و در حدفاصل بافت قدیم و پهنه نظامی شهر قرار دارد. کمبود خدمات در محله عاشوری در ارتباط با کاربری‌های اداری و انتظامی، آموزشی، فرهنگی و هنری، ورزشی، تأسیسات و تجهیزات شهری و حمل‌ونقل و پارکینگ می‌باشد. جمعیت این محله حدود ۱۰۰۰۰ نفر است. بررسی کیفیت بناهای محدوده نشان می‌دهد علی‌رغم سهم قابل توجه بناهای تخریبی (۵۲ درصد) اما روند ساخت‌وساز در محدوده در سال‌های اخیر به صورت صعودی بوده است.
شگری	<ul style="list-style-type: none"> محله شگری با مساحت ۸۲.۲۲ هکتار مابین خیابان‌های فضیلت، جمهوری اسلامی، طالقانی و فتح المبین در بخش شرقی محدوده میانی شهر بوشهر و در حدفاصل بافت قدیم و پهنه نظامی شهر قرار دارد. بررسی سطوح کاربری در سطح محله حاکی از برخورداری این محله از تمام کاربری‌ها در مقیاس محلی به جز مهدکودک است. جمعیت این محله بالغ بر ۵۰۰۰ نفر می‌باشد. قطعات باکیفیت تخریبی در سطح محله شگری بیشترین میزان یعنی ۲۴.۵۳ درصد مساحت محله را در بر گرفته است.

(Source: Bushehr worn texture improvement and renovation plan, 2013: 56-135)

یافته‌ها (تجزیه و تحلیل)

پس از آنکه معتبرترین و پرتکرارترین شاخص‌های پایداری اجتماعی از منابع مختلف شناسایی شدند (جدول ۱)، پرسشنامه محقق ساخته بر مبنای آنها طراحی شده است. سوالات پرسشنامه در دو بخش تدوین شده‌اند. بخش اول شامل سوالات کلی و توصیفی است که نیم‌رخ از وضعیت کاربران را مورد پرسش قرار می‌دهد و بخش دوم شامل سوالاتی است که شاخص‌های پایداری اجتماعی را در قالب سوالات طیف لیکرت مورد پرسش قرار می‌دهد. برخی از یافته‌های بخش اول پرسشنامه، مطابق جدول ۴ می‌باشد.

جدول ۴. آمار توصیفی مصاحبه‌شوندگان محلات سنتی شهر بوشهر

Table 4. Descriptive statistics of interviewees in traditional neighborhoods of Bushehr

جنسیت	زن ۴۲٪	مرد ۵۸٪
سن	کمتر از ۲۵ سال ۲۶٪	۲۵ تا ۳۵ سال ۲۱٪
تاهل	مجرد ۴۲٪	متاهل ۵۸٪
تحصیلات	کمتر از دیپلم ۱۲٪	دیپلم ۳۶٪
اشتغال	دولتی ۱۸٪	خصوصی ۲۸٪
سابقه سکونت	کمتر از ۵ سال ۲۲٪	۱۰ تا ۱۶ سال ۱۶٪
		بیش از ۲۰ سال ۲۸٪
		خانه‌دار ۱۶٪
		سایر ۲۳٪
		فوق لیسانس و بالاتر ۱۰٪
		لیسانس ۴۲٪
		بالای ۴۵ سال ۲۸٪
		۳۵ تا ۴۵ سال ۲۵٪

در ادامه داده‌های بخش دوم پرسشنامه‌ها در نرم‌افزار SPSS وارد شده و ماتریس اولیه اطلاعات تهیه شده است. این ماتریس شامل ۲۰۱ ردیف و ۲۳ ستون (۲۲ ستون به ازای ۲۲ متغیر و یک ستون برای سوال کلی) است. پیش از دریافت نتایج تحلیل عاملی، ضروری است چند آزمون برای اعتبارسنجی داده‌ها انجام پذیرد. مطابق جدول ۵، آزمون‌های اولیه، مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی را تایید می‌کند.

جدول ۵. آزمون‌های اعتبارسنجی داده‌های پرسشنامه پایداری اجتماعی محلات در نرم‌افزار SPSS

Table 5. Validity tests of neighborhood social sustainability questionnaire data in SPSS software

آزمون	مقدار بدست آمده	بازه قابل قبول
آلفای کرونباخ	۰/۸۶۵	۰/۷ <
آزمون کفایت نمونه‌گیری کایزر مییر	۰/۸۱۱	۰/۷ <
کای اسکوئر	۱۹۸۶/۸۵۸	-
درجه آزادی	۲۳۱	-
سطح معناداری	۰/۰۰۰	< ۰/۰۵

در ادامه ماتریس مقدماتی که نشان دهنده واریانس هر عامل است، استخراج شده است. این ماتریس تعداد و وزن عوامل نهایی حاصل از خلاصه‌سازی متغیرها را مشخص می‌کند. مطابق با جدول ۶ متغیرهای تبیین‌کننده پایداری اجتماعی محلات سستی در قالب ۶ عامل خلاصه می‌شوند. مقدار ویژه همه این عوامل بیشتر از ۱ است که بیانگر اعتبار عوامل استخراجی است. با توجه به اینکه مجموع واریانس تجمعی عوامل ۶ گانه برابر با ۶۷/۳۱ است، می‌توان گفت در حدود ۶۷ درصد از پایداری اجتماعی محلات مورد مطالعه توسط این ۶ عامل تبیین می‌شود که آماره قابل قبولی است.

جدول ۶. مجموع واریانس تبیین‌شده عوامل موثر بر پایداری اجتماعی محلات سستی

Table 6. The sum of the explained variance of the social stability factors in traditional neighborhoods

عوامل	مجموع ضرایب عاملی چرخش داده شده		
	مقدار ویژه	درصد از واریانس	درصد از واریانس تجمعی
۱	۵/۱۲	۲۳/۲۷	۲۳/۲۷
۲	۲/۲۴	۱۰/۱۸	۳۳/۴۵
۳	۲/۱۶	۹/۸۰	۴۳/۲۴
۴	۲/۱۴	۹/۷۳	۵۲/۹۷
۵	۱/۶۵	۷/۵۰	۶۰/۴۷
۶	۱/۵۱	۶/۸۴	۶۷/۳۱

پس از تعیین تعداد عوامل، به کمک ماتریس عاملی دوران‌یافته مشخص می‌شود هر یک از متغیرهای ۲۲ گانه با کدامیک از عوامل دارای بیشترین ارتباط است. مشخص شدن جایگاه متغیرها، نام‌گذاری عوامل نیز بر اساس متغیرهای زیرمجموعه‌شان انجام می‌پذیرد (جدول ۷).

جدول ۷. ماتریس عاملی دوران یافته و بارهای عاملی متغیرها

Table 7. The rotated factor matrix and the factor loads of the variables

شاخص ها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	نام گذاری پیشنهادی عوامل
C2	۰/۷۹۷						تعامل و سرمایه اجتماعی
C5	۰/۷۸۳						
C21	۰/۷۷۰						
C4	۰/۷۳۲						
C1	۰/۷۰۵						
C22	۰/۶۸۹						
C3	۰/۶۷۵						
C14	۰/۶۴۶						کیفیت زندگی و اعتماد نهادی
C7	۰/۵۹۲						
C15	۰/۴۵۳						
C10		۰/۸۱۳					
C9		۰/۷۳۸					رفاه اجتماعی
C8		۰/۵۸۹	۰/۵۷۲				
C18		۰/۴۸۲					
C20			۰/۷۷۱				نشاط و امنیت اجتماعی
C17			۰/۷۵۴				
C12				۰/۷۳۵			سلامت اجتماعی
C11				۰/۷۲۴			
C6				۰/۵۸۲			
C16				۰/۴۲۹	۰/۶۹۲		تاب آوری کالبدی
C13			۰/۴۴۷		۰/۴۸۹		
C19						۰/۸۶۴	

پس از نام گذاری عوامل، امتیاز محلات به تفکیک هر عامل مشخص شده است. این امتیاز از استاندارد سازی مقدار حاصل ضرب عددی «درصد واریانس عامل» در «بار عاملی متغیرها» در «میزان رضایت از هر متغیر» حاصل شده است. همچنین امتیاز نهایی هر محله از جمع امتیاز عوامل ۶ گانه حاصل شده است (جدول ۸).

جدول ۸. امتیاز عاملی پایداری اجتماعی محلات مورد مطالعه

Table 8. Social sustainability factor scores of the studied neighborhoods

محلات	تعامل و سرمایه اجتماعی	کیفیت زندگی و اعتماد نهادی	رفاه اجتماعی	نشاط و امنیت اجتماعی	سلامت اجتماعی	تاب آوری کالبدی	امتیاز نهایی
شگری	۰/۰۳۴	-۰/۵۷۱	-۰/۰۵۱	-۰/۱۹۷	-۰/۱۴۲	-۰/۳۲۳	-۱/۲۵۰
سنگی	-۰/۳۵۷	۰/۲۷۲	-۰/۲۵۰	۰/۰۵۱	۰/۱۴۰	-۰/۰۱۱	-۰/۰۵۵
عاشوری	۰/۲۲۳	۰/۲۹۹	۰/۳۰۱	۰/۱۴۶	۰/۰۰۲	۰/۳۳۴	۱/۳۰۵

جدول ۸ ماتریس امتیازات عاملی را به تفکیک هر محله نشان می دهد که بر اساس آن محله عاشوری بالاترین امتیاز و محله شگری پایین ترین امتیاز را کسب نموده اند. جزئیات تفصیلی تر نیز نشان می دهد محله شگری در عامل «کیفیت

زندگی و اعتماد نهایی»، محله سنگی در عامل «تعامل و سرمایه اجتماعی» و محله عاشوری در عامل «سلامت اجتماعی» کمترین امتیاز را داشته‌اند.

در ادامه رابطه خطی میان عوامل ۶ گانه (متغیر مستقل) و رضایتمندی کلی مردم (متغیر وابسته) با روش رگرسیون خطی چندگانه مورد بررسی قرار گرفته است. مطابق با تحلیل رگرسیونی، مقدار ضریب همبستگی (R) برابر با ۰.۷۲۵، ضریب تعیین (R Square) برابر با ۰.۵۲۶ و دوربین واتسون (Durbin-Watson) برابر ۲.۰۳ می‌باشد که بیانگر مناسب بودن مدل رگرسیونی است. در نهایت خروجی مدل رگرسیونی مطابق جدول ۹ به دست می‌آید.

جدول ۹. ضرایب عوامل در مدل رگرسیونی

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	۳/۳۷۳	۰/۰۴۳		۷۷/۷۰	۰/۰۰۰
عامل ۱ (A)	۰/۴۱۱	۰/۰۴۴	۰/۴۶۷	۹/۴۴۶	۰/۰۰۰
عامل ۲ (B)	۰/۲۳۷	۰/۰۴۴	۰/۲۶۹	۵/۴۵۰	۰/۰۰۰
عامل ۳ (C)	۰/۰۳۴	۰/۰۴۴	۰/۰۳۸	۰/۷۷۸	۰/۴۳۸
عامل ۴ (D)	۰/۲۱۰	۰/۰۴۴	۰/۲۳۹	۴/۸۲۵	۰/۰۰۰
عامل ۵ (E)	۰/۱۶۱	۰/۰۴۴	۰/۱۸۳	۳/۷۰۸	۰/۰۰۰
عامل ۶ (F)	۰/۳۳۳	۰/۰۴۴	۰/۳۷۹	۷/۶۵۷	۰/۰۰۰

مطابق جدول ۹، عامل سوم در معادله رگرسیونی از معناداری کافی برخوردار نیست و لذا نمی‌توان از آن در رابطه استفاده کرد. لذا میتوان رابطه خطی میان عوامل پایداری اجتماعی با رضایت کلی مردم را به صورت رابطه زیر تعریف نمود:

$$\text{رضایت مردم از محله} = ۳/۳۷۳ + ۰/۴۱۱ A + ۰/۲۳۷ B + ۰/۲۱۰ D + ۰/۱۶۱ E + ۰/۳۳۳ F$$

همانگونه که در رابطه فوق مشاهده می‌شود، عامل تعامل و سرمایه اجتماعی بیشترین تاثیر را بر رضایتمندی مردم از محله دارد و پس از آن دو عامل تاب‌آوری کالبدی و کیفیت زندگی و اعتماد نهادی قرار دارند.

دستاورد پژوهشی و نتیجه‌گیری

تا حدود ۶ دهه پیش، رویکردهای کمی و کالبدی بر نظام برنامه‌ریزی شهری غالب بودند اما به مرور رویکردهای کیفی با محوریت مسائل اجتماعی جای خود را در نظام برنامه‌ریزی شهری باز نمودند. این در حالی است که در ایران مساله پایداری اجتماعی بویژه در محلات سنتی و قدیمی آنچنان که باید مورد توجه قرار نگرفته است. همین مساله سبب گردید در پژوهش حاضر به سنجش پایداری اجتماعی در سه محله سنگی، عاشوری و شکری در بافت سنتی شهر بوشهر پرداخته شود. مطابق یافته‌ها مهمترین عوامل موثر بر پایداری اجتماعی در محلات سنتی به ترتیب عبارتند از

«تعامل و سرمایه اجتماعی»، «تاب‌آوری کالبدی»، «کیفیت زندگی و اعتماد نهادی»، «نشاط و امنیت اجتماعی»، «سلامت اجتماعی» و «رفاه اجتماعی».

یافته‌های این پژوهش با پژوهش راج و همکاران (۲۰۱۸) و حسین‌پور (۱۳۹۹) انطباق دارد. همچنین قرار گرفتن شاخص میزان احساس تعلق افراد به محله از عامل «تعامل و سرمایه اجتماعی» در اولویت بالا در این پژوهش را می‌توان با پژوهش لریمیان و همکاران (۲۰۲۰) مرتبط دانست. علی‌رغم تأکید پژوهش مذکور و پژوهش عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۶) بر اولویت بالای عامل کیفیت طراحی شهری، شاخص‌های مربوط به این عامل (میزان پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری، میزان رضایت از فضاهای عمومی) در پژوهش حاضر، در اولویت‌های اثرگذاری مرتبه سوم به بعد قرار گرفته‌اند. این مساله می‌تواند به دلیل فرسودگی، نابسامانی و عدم اجرای پروژه‌های ساماندهی در محلات هدف پژوهش حاضر باشد که سبب گردیده عواملی همچون تاب‌آوری از ارجحیت بیشتری در تحقق پایداری اجتماعی برخوردار شوند. علی‌رغم برخی تفاوت‌ها، همانگونه که در پژوهش ال محمود و کومار دولوی (۲۰۲۰) دو عامل اقتصاد و مشارکت از پژوهش مذکور را می‌توان همراه با عوامل «تعامل و سرمایه اجتماعی» و «برابری و عدالت اجتماعی» از این پژوهش دانست. چک لیست شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش حاضر با اغلب شاخص‌های پیشنهادی پایداری اجتماعی پژوهش یانسن و همکاران (۲۰۲۱) همخوانی دارد.

همچنین نتایج حاصل از تحلیل‌های آماری بر روی محلات هدف مطالعه نشان داده است محله عاشوری حائز بالاترین پایداری اجتماعی است و محله سنگی در وضعیت متوسط و محله شگری در وضعیتی نازل قرار دارد. از انطباق این یافته‌ها با مشاهدات میدانی، مصاحبه‌ها و برداشت‌های کیفی می‌توان به تحلیل جامع‌تری از وضعیت پایداری اجتماعی در محلات دست یافت که در ادامه بدان اشاره شده است.

در خصوص محله عاشوری با توجه به شاخص‌هایی که در عامل اول (تعامل و سرمایه اجتماعی) قرار گرفته‌اند، دلایل برتری این محله در این است که مدت زمان سکونت افراد پاسخ‌دهنده نسبت به سایر محلات بیشتر بوده که باعث افزایش در احساس تعلق افراد به محله، تعامل افراد با یکدیگر، اعتماد افراد محله به یکدیگر، همبستگی اجتماعی و احساس مسئولیت افراد نسبت به محله شده است. با توجه به وجود چندین مسجد در این محله مانند مسجد امیرالمومنین (ع)، مسجد حضرت عباس (ع)، مسجد توحید و مسجد مرحوم حاج محمدعلی، مشارکت افراد در فعالیت‌های مذهبی بسیار بالا است و همین مشارکت در فعالیت‌های مذهبی منجر به افزایش تعاملات اجتماعی، اعتماد افراد به یکدیگر و احساس تعلق نیز شده است. از دیگر فواید وجود این مساجد می‌توان به افزایش همبستگی اجتماعی افراد، شناسایی بیشتر بزرگان و ریش سفیدان اشاره کرد. همچنین در این مساجد کمک کردن به افراد نیازمند و فقیر رایج است که این امر باعث افزایش پایداری اجتماعی این محله شده است. در بحث همگنی افراد مهاجر و بومی که در این محله بالا است نیز می‌توان به مدت زمان زندگی افراد این محله اشاره کرد که باعث یکسانی و همگن شدن افراد در گذر زمان شده-

است. در عامل دوم (کیفیت زندگی و اعتماد نهادی) شاخص‌های مورد بررسی در این محله در کیفیت خدمات و رضایت از دسترسی به خدمات به دلیل وجود مراکز تجاری خریدمقیاس (سوپرمارکت، میوه‌فروشی، فروشگاه‌های پروتئینی و...)، مهدکودک، مدارس ابتدایی، متوسطه اول و دوم و همچنین سایر کاربری‌ها مانند باشگاه‌های ورزشی است که سبب گردیده اهالی از دسترسی به خدمات رضایت بیشتری داشته باشند. همچنین افراد از کیفیت دسترسی به آب، برق و اینترنت رضایت دارند. با توجه به وجود فضاهای باز و سبز و همچنین وجود پارک بیشتر در این محله، محله عاشوری دارای برتری نسبت به دو محله دیگر در این زمینه است. در زمینه اعتماد نهادی یکی از دلایلی که این شاخص در محله عاشوری دارای برتری است، این است که مسئولان دولتی و سازمان‌های مدنی جلساتی با مردم محله در مساجد این محله برگزار می‌کنند که منجر به افزایش اعتماد مردم به سازمان‌ها شده است. محله عاشوری در شاخص‌های عامل سوم (رفاه اجتماعی) به دلیل اینکه کیفیت و کف‌سازی مسیرهای پیاده‌رو آن بهتر از دو محله دیگر است دارای برتری است. همچنین با توجه به نظر افراد پاسخ‌دهنده در این محله دسترسی به مسکن ارزان قیمت نسبت به دو محله شکری و سنگی راحت‌تر است که باعث برتری این محله شده است هرچند باید در نظر داشت که در این شاخص هر سه محله وضعیت مطلوبی نداشتند اما وضعیت محله عاشوری بهتر از دو محله دیگر است. عامل چهارم (رضایت‌مندی و امنیت اجتماعی) که یکی از شاخص‌های آن احساس امنیت است به دلایل شناخت زیاد افراد از یکدیگر که باعث افزایش احساس امنیت می‌شود، روشنایی مناسب معابر، تمیز بودن معابر و پایین بودن آمار جرم و جنایت که همه این دلایل باعث افزایش احساس امنیت در محله شده است. در دو شاخص میزان نشاط در زندگی و رضایت از زندگی در محله با توجه به پاسخ‌های پاسخ‌دهندگان می‌توان دریافت که این دو شاخص در محله عاشوری دارای برتری نسبت به دو محله سنگی و شکری دارد که در مجموع باعث بالاتر بودن محله عاشوری در عامل چهارم نسبت به دو محله دیگر شده است. البته در زمینه نشاط در زندگی وجود باشگاه‌های ورزشی و چند زمین چمن می‌تواند منجر به افزایش این شاخص شود. در بحث عامل پنجم (سلامت اجتماعی) این محله در بین سه محله جایگاه دوم را دارد و بیانگر وضعیت متعادل آن است که دلیل آن را می‌توان نزدیک بودن درمانگاه ایثار به این محله و تمیز بودن معابر این محله دانست و همچنین وجود باشگاه‌های ورزشی که منجر به افزایش سلامت می‌شوند. در عامل ششم (تاب‌آوری کالبدی) به دلیل این که برخی از ساختمان‌ها نوسازی شده و تعداد ساختمان‌های نوساز نیز در این محله نسبت به دو محله دیگر بیشتر است؛ در این عامل نیز محله عاشوری دارای برتری نسبت به دو محله دیگر است.

مطابق با مشاهدات میدانی، محله سنگی و قرارگیری آن در رتبه دوم، به دلایلی مانند وجود مسجد، درمانگاه، پارک و فضای سبز و باشگاه ورزشی است. با توجه به قرار گرفتن در رتبه سوم در عامل اول (تعامل و سرمایه اجتماعی) از دلایل آن میتوان به مدت زمان سکونت کمتر افراد در این محله نسبت به دو محله دیگر که باعث کاهش احساس تعلق، کاهش تعامل، کاهش اعتماد افراد محله به یکدیگر، کاهش همبستگی اجتماعی و همچنین کاهش احساس مسئولیت افراد نسبت

به محله شده است. با توجه به وجود یک مسجد به نام مسجد شهید عاشوری در این محله مشارکت در فعالیت های مذهبی نسبت به محلات دیگر کمتر است که همین امر منجر به شناخت و شناسایی کمتر ریش سفیدان و بزرگان محله توسط افراد محله و همچنین کمتر کمک کردن افراد به یکدیگر در هنگام مشکلات شده است البته قابل ذکر است که این به معنای آن نیست که افراد محله ریش سفیدان و بزرگان را نشناخته و یا به یکدیگر کمک نمی کنند بلکه به این معنا است که نسبت به دو محله دیگر کمتر است. در زمینه همگنی افراد بومی و مهاجر هر چند که مدت زمان سکونت افراد محله سنگی نسبت به دو محله دیگر کمتر بود اما این شاخص در این محله در وضعیت قابل قبولی قرار دارد. به طور کلی دلایل بالا را می توان دلایل قرار گرفتن محله سنگی در رتبه سوم در عامل اول دانست. در عامل دوم (کیفیت زندگی و اعتماد نهادی) محله سنگی در رتبه دوم قرار دارد و دلایل آن می تواند وجود مراکز تجاری خرد مقیاس (سوپرمارکت، میوه فروشی، فروشگاه های پروتئینی و ...)، مهدکودک و همچنین سایر کاربری ها مانند باشگاه های ورزشی در محله و وجود مدارس ابتدایی، متوسطه اول و دوم در نزدیکی محله، مردم این محله از دسترسی به خدمات رضایت بیشتری داشتند به خصوص در بحث آب، برق و گاز اما در خصوص اینترنت برخی از افراد پاسخ دهنده شکایت داشته و ناراضی بودند. با توجه به وجود فضاهای باز و سبز در محله و همچنین وجود پارک هنرمندان در مجاورت محله، مردم توانایی گذراندن اوقات فراغت و تعامل با افراد محله را دارند. به دلیل برگزاری برخی از جلسات میان مردم و مسئولین شاخص اعتماد نهادی در این محله وضعیت قابل قبولی دارد. محله سنگی در شاخص های عامل سوم (رفاه اجتماعی) به دلیل این که کیفیت و کف سازی مسیرهای پیاده رو آن در وضعیت نابسامانی قرار دارد در رتبه سوم قرار گرفته است. همچنین با توجه به نظر افراد پاسخ دهنده در این محله دسترسی به مسکن ارزان قیمت نسبت به دو محله دیگر سخت تر است که منجر شده تا این محله در عامل سوم در رتبه سوم قرار گیرد. عامل چهارم (رضایت مندی و امنیت اجتماعی) که یکی از شاخص های آن احساس امنیت است در این محله به دلیل رخ دادن چند مورد دزدی و نزاع، احساس امنیت در این محله کاهش چشمگیری یافته بود اما همچنان به دلیل شناخت نسبی افراد محله احساس امنیت اندکی وجود داشت، روشنایی نه چندان مناسب معابر و تمیز نبودن معابر برخی از قسمت های محله منجر به کاهش احساس امنیت در محله شده است. در دو شاخص میزان نشاط در زندگی و رضایت از زندگی با توجه به پاسخ های پاسخ دهندگان و امتیاز این عامل می توان دریافت که این دو شاخص در محله سنگی در رتبه دوم قرار دارد که از دلایل آن میتوان به وجود باشگاه های ورزشی (بدنسازی) و گیم نت در محله و زمین چمن در مجاورت محله دانست. در مجموع محله سنگی در عامل چهارم در رتبه دوم در میان این سه محله قرار گرفته است. محله سنگی در عامل پنجم (سلامت اجتماعی) در بین سه محله دیگر در رتبه اول قرار دارد که به دلیل وجود درمانگاه محمدرسول الله، چند داروخانه و یک آزمایشگاه در این محله است. محله سنگی در عامل ششم (تاب آوری کالبدی) که عامل آخر است در رتبه دوم قرار دارد به دلیل این که تعداد ساختمان های نوسازی شده و ساختمان های نوساز از محله عاشوری کمتر و از محله شکری بیشتر است.

مطابق با مشاهدات میدانی، محله شکری در رتبه سوم قرار گرفته‌است و برخی از دلایل قرارگرفتن در این رتبه نبود فضای سبز و باز مناسب، وجود فضاهای رها شده، نامناسب بودن کف‌سازی معابر در برخی قسمت‌های محله و کیفیت پایین ساختمان‌ها است. با توجه به قرار گرفتن محله شکری در رتبه دوم در عامل اول (تعامل و سرمایه‌اجتماعی) از دلایل آن میتوان به مدت زمان سکونت بیشتر افراد در این محله نسبت به محله سنگی و کمتر از محله عاشوری اشاره کرد که باعث افزایش احساس تعلق، افزایش تعامل، افزایش اعتماد افراد محله به یکدیگر، افزایش همبستگی اجتماعی و همچنین افزایش احساس مسئولیت افراد نسبت به محله شده‌است. با توجه به وجود مساجد کوی شکری و امام حسین (ع) در این محله مشارکت در فعالیت‌های مذهبی نسبت به سنگی بیشتر و نسبت به محله عاشوری کمتر بوده‌است که همین امر منجر به شناخت و شناسایی بیشتر ریش‌سفیدان و بزرگان محله توسط افراد محله نسبت به محله سنگی و همچنین بیشتر کمک کردن افراد به یکدیگر در هنگام مشکلات شده‌است. در زمینه همگنی افراد بومی و مهاجر با توجه به مدت سکونت افراد این محله این شاخص در محله شکری در رتبه دوم قرار دارد. به طور کلی با توجه به دلایل بالا محله شکری در عامل اول در رتبه دوم قرار گرفته‌است. در عامل دوم (کیفیت زندگی و اعتماد نهادی) محله شکری در رتبه سوم قرار دارد و دلایل آن می‌تواند وجود مراکز تجاری خرد مقیاس (سوپرمارکت، میوه‌فروشی، فروشگاه‌های پروتئینی و ...) با تعداد کمتر و کیفیت کمتر نسبت به دو محله دیگر، سایر کاربری‌ها و وجود دو مدرسه در محله دانست؛ نبود مهدکودک نیز در این محله کاملاً احساس می‌شود. مردم این محله از دسترسی به برخی از خدمات رضایت دارند اما نسبت به دسترسی به بسیاری از خدمات ناراضی هستند به خصوص در زمینه آب و برق که دچار قطعی زیادی می‌شوند و همچنین کیفیت آب که در برخی از قسمت‌های محله نامناسب است؛ در خصوص اینترنت نیز برخی از افراد پاسخ‌دهنده شکایت داشته و خواهان بهبود کیفیت آن بودند. با توجه به نبود فضاهای باز و سبز و پارک در محله، اهالی توانایی گذراندن اوقات فراغت و تعامل با دیگران را در خود محله ندارند و برای گذراندن اوقات فراغت مجبور هستند تا به پارک‌های مجاور محله و حتی پارک‌های دور از محله بروند. در این محله نیز جلساتی میان مردم و مسئولین برگزار می‌شود اما به نظر می‌رسد که همچنان مردم محله شکری اعتماد بسیار کمتری نسبت به دو محله دیگر به مسئولین دارند. محله شکری در عامل سوم (رفاه اجتماعی) به دلیل این که کیفیت و کف‌سازی مسیرهای پیاده‌رو آن نسبت به محله سنگی وضعیت بهتری دارد اما نسبت به محله عاشوری وضعیت بدتری دارد در شاخص میزان پیاده‌روی و دوچرخه سواری در رتبه دوم قرار گرفته‌است. همچنین با توجه به نظر افراد پاسخ‌دهنده در این محله دسترسی به مسکن ارزان قیمت نسبت به محله سنگی راحت‌تر است اما همچنان نسبت به محله عاشوری سخت‌تر است. در عامل چهارم (رضایت‌مندی و امنیت اجتماعی) محله شکری در رتبه سوم قرار دارد که یکی از دلایل آن احساس امنیت بسیار کم مردم محله است. در این محله به دلیل رخ دادن مواردی دزدی و نزاع، روشنایی نه چندان مناسب معابر و تمیز نبودن معابر، احساس امنیت کاهش چشمگیری یافته‌است. در دو شاخص میزان نشاط در زندگی و رضایت از زندگی در محله با توجه به پاسخ‌ها و امتیاز

این عامل می توان دریافت که این دو شاخص در محله شکری در رتبه سوم قرار دارد که از دلایل آن میتوان به نبود و یا کمبود کاربری های تفریحی و ورزشی در محله اشاره کرد. البته در مجاورت محله یک زمین چمن وجود دارد که برای محله شکری ناکافی است. محله شکری در عامل پنجم (سلامت اجتماعی) به دلیل نبود هیچ درمانگاه، بیمارستان، داروخانه و آزمایشگاه در محله و حتی در نزدیکی آن در وضعیت نامناسبی قرار دارد و در این عامل در رتبه سوم قرار گرفته است. با توجه به تعداد ساختمان های نوسازی شده که در این محله تعداد آنها بسیار کمتر از دو محله دیگر است و همچنین کیفیت پایین سایر ساختمان های این محله، محله شکری در عامل ششم (تاب آوری کالبدی) که عامل آخر است در رتبه سوم قرار دارد.

در انتها مهمترین راهبردها و برنامه های عملیاتی برای محله شکری که کمترین امتیاز را به لحاظ پایداری اجتماعی کسب نموده است پیشنهاد می شود (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. راهبردها و برنامه های پیشنهادی جهت ارتقا پایداری اجتماعی محله شکری شهر بوشهر

Table 10. Proposed strategies and programs to promote social sustainability in Shokri neighborhood of Bushehr

اولویت	عامل محوری	راهبردها و برنامه های پیشنهادی
۱	کیفیت زندگی و اعتماد نهادی	<ul style="list-style-type: none"> - جلب مشارکت اهالی و جایگزینی برنامه های از پایین به بالا با طرح های آمرانه و از بالا به پایین - تقویت شورایی محله از لحاظ علمی و عملی، راه اندازی دفاتر تسهیل گری و ... - افزایش عدالت فضایی در پراکنش کاربری های محله - طراحی فضاهای جمعی در محله با تاکید بر فضاهای سبز، مسیرهای پیاده و ... - ایجاد فضاهایی برای تقویت روابط اهالی و اجرای برنامه های مختلف همانند فرهنگسرای محله - تخصیص تسهیلات کم بهره، تخفیف در عوارض و ... به عنوان سیاست های مشوق نوسازی
۲	تاب آوری کالبدی	<ul style="list-style-type: none"> - ارائه الگوها و سبک های معماری متناسب با شرایط محله به سازندگان و مرمت گران ابنیه - مشارکت و آگاه سازی اهالی در خصوص مسائل ایمنی و تاب آوری شهری
۳	سلامت اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> - برگزاری ایستگاه های سلامت ارائه دهنده خدمات پزشکی به طور مداوم و مستمر در محله - آموزش و آگاه سازی اهالی از مولفه های سلامت با برگزاری نشست هایی در مساجد، پارک ها و ...

References

- توکلی نیا، جمیله، محمدیان مصصم، حسن، ضرغامی، سعید (۱۳۹۹). تحلیلی بر نقش کیفیت فضاهای عمومی در پایداری اجتماعی (مورد پژوهی: محله تجریش)، مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۵، شماره ۱، ۱۰۰-۱۵
- توانا، مصطفی، نوریان، فرشاد (۱۳۹۶). سنجش پایداری اجتماعی در محلات پراکنده‌رو، مطالعه موردی: محله شادآباد تهران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، سال ۴۹، شماره ۴، ۹۰۰-۸۸۵
- جورابیلو، مهران، جورابیلو، مسعود، جعفری، احمد، دادخواه جویباری، توحید (۱۳۹۵). مطالعه تجربی عوامل اجتماعی- فرهنگی مؤثر بر مسئولیت پذیری اجتماعی شهروندان منطقه ۴ شهرداری تهران، مطالعات جامعه شناختی شهری، دوره ۶، شماره ۱۹، ۱۴۰-۱۱۳
- حافظی فر، مریم، حبیب، فرح، ذبیحی، حسین (۱۳۹۸). تحلیل تفسیری ساختاری معیارها و شاخص های پایداری اجتماعی در محلات شهری نمونه موردی: محلات شهر اردبیل، جغرافیا و توسعه، دوره ۱۷، شماره ۵۷، ۴۸-۳۱
- حسن‌زاده، زهرا، فرخ‌زاد، محمد (۱۳۹۶). مروری بر شاخص های پایداری اجتماعی در معماری و شهرسازی، سومین کنفرانس سالانه پژوهش های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری، شیراز
- حسین‌پور، بتول (۱۳۹۹). ارزیابی شاخصهای پایداری اجتماعی در محلات منطقه پانزده کلانشهر تهران، ششمین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران
- حیاتی، صفر (۱۴۰۰). همکنشی بین نشاط اجتماعی و هویت، محور توسعه انسانی: پژوهشی پیمایشی، جامعه شناسی اقتصادی و توسعه، دوره ۱۰، شماره ۱، ۲۱۷-۱۸۳
- راکعی، ندا، حقیقتیان، منصور، جهانخوش، اسماعیل (۱۳۹۶). تبیین جامعه شناختی پایداری اجتماعی در محلات تبریز، پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال هشتم، شماره ۳۱، ۸۲-۶۳
- رزاقی‌اصل، سینا، خوشقدم، فرزانه (۱۳۹۶). سنجش عوامل بهبود پایداری اجتماعی در بازآفرینی از منظر ساکنان (مطالعه‌موردی: محله شیوا تهران)، مطالعات شهری، شماره ۲۲، ۷۳-۵۹
- رضوانی، محمدرضا، مطیعی‌لنگرودی، سیدحسین، پورطاهری، مهدی، عزیزی، فاطمه (۱۳۹۴). مهاجرت‌پذیری و توسعه‌یابدار اجتماعی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: روستاهای مهاجرت‌پذیر منطقه کلانشهری تهران)، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال پنجم، شماره ۱۹، ۸۴-۷۱
- شهابیان، پویان، پیرایه‌گر، میلاد (۱۳۹۲). بررسی سطح پایداری اجتماعی در دو خیابان مطهری و ۲۲ بهمن شهر رشت، آرمان‌شهر، شماره ۱۱، ۳۶۳-۳۷۲
- شیخی، محمد، جمعه‌پور، محمود، سجادی، افشار (۱۳۹۷). سنجش رابطه میان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیطی و پایداری اجتماعی، دانش شهرسازی، سال دوم، شماره چهار، ۳۱-۱۹
- طرح بهسازی و نوسازی بافت فرسوده بوشهر (۱۳۹۲). شرکت مادر تخصصی تهران و بهسازی شهری ایران، شرکت عمران و مسکن سازان بوشهر، گزارش مطالعات به تفکیک محلات، جلد اول، مشاور طرح: باغ اندیشه.
- عبداللّه‌زاده، سیده‌مهسا، ارژمند، محمود امین‌پور، احمد (۱۳۹۶). ابعاد پایداری اجتماعی در کالبد محله های سنتی ایران، نمونه موردی: محله سنگ سیاه شیراز، معماری و شهرسازی آرمان شهر، سال دهم، شماره ۱۹، ۵۴-۳۵
- قرائی، آزاده، زبردست، اسفندیار، ماجدی، حمید (۱۳۹۷). تبیین ارتباط میان فرم شهر و پایداری اجتماعی، نمونه موردی: مناطق ۲۲گانه شهر تهران، برنامه ریزی توسعه کالبدی، سال سوم، شماره ۱۱، ۹۳-۷۹
- قهیه بی، بهناز، رحمانی، بیژن، ملک حسینی، عباس، قهیه بی، مهدی (۱۳۹۸). عوامل تأثیرگذار در توسعه پایدار اجتماعی شهر اراک، نگرش های نو در جغرافیای انسانی، سال یازدهم، شماره ۳، ۱۳۵-۱۱۵

مافی، عزت‌اله، عبدالله‌زاده، مهدی (۱۳۹۶). ارزیابی پایداری اجتماعی کلان‌شهر مشهد، پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، سال هشت، شماره ۱، ۷۸-۶۵

عسگری، جواد، استعلاجی، علیرضا (۱۴۰۰). نقش سرمایه اجتماعی در توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی شهرستان گرمسار، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، شماره ۵۱، ۷۶۹-۷۵۵

ملکی، سعید، امیری، محمد رضا، مرادی مفرد، سمیرا، جوکار، سجاد (۱۳۹۵). نقش اعتماد اجتماعی در پیشبرد اهداف مدیریت شهری به سوی توسعه پایدار، جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۵، شماره ۱۸، ۱۰۲-۱۹

نسترن، مهین، قاسمی، وحید، هادی‌زاده‌زرگر، صادق (۱۳۹۲). ارزیابی شاخص های پایداری اجتماعی با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه (ANP)، جامعه شناسی کاربردی، سال بیست و چهارم، شماره ۳، ۱۷۳-۱۵۵

نوابخش، مهرداد، پورموسوی، سیدموسی، تاجیک، زهره (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی شاخص های توسعه پایدار اجتماعی کلانشهر تهران مطالع موردی: منطقه ۶ و ۱۰، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۲۹، ۱۹۴-۱۷۹

Abdullahzadeh, S., Arjomand, M., Aminpour, A. (2017). Dimensions of Social Sustainability in the Body of Traditional Neighborhoods of Iran, Case Study: Shiraz Black Stone Neighborhood, *Armanshahr Architecture and Urban Planning*, Year 10, No. 19, 35-34 (In Persian).

Ali, H., Al-Betawi, Y., Al-Qudah, H. (2019). Effects of urban form on social sustainability – A case study of Irbid, Jordan, *International Journal of Urban sustainable Development*, Vol. 11: 203-222.

Almahmoud, E., Kumar Doloi, H. (2020). Identifying the key factors in construction projects that affect neighbourhood social sustainability, *Facilities*, Vol. 38, No. 11/12: 765-782.

Arnett, H. (2017). The challenges in quantifying social sustainability at a neighborhood level, *Cities & Health*, Vol. 1, No. 2: 139-140.

Asgari, J., Estelaji, A. (2021). The role of social capital in the physical development of rural settlements studied in rural settlements of Garmsar city, *Quarterly of New Attitudes in Human Geography*, Vol. 13, No. 3, pp.755-770. (In Persian)

Bushehr worn texture improvement and renovation plan (2013). *Tehran Specialized Parent Company and Iran Urban Improvement, Bushehr Civil and Housing Builders Company, Neighborhood Studies Report, Volume One, Project Consultant: Baghe-Andisheh.* (In Persian).

Chan, H., Hu, T., Fan, P. (2019). Social sustainability of urban regeneration led by industrial land development in Taiwan, *European Planning Studies*, Vol. 27: 1245-1269.

Dave, S. (2011). Neighborhood density and social sustainability in cities of developing countries, *Sustainable Development*, Vol. 19 (3): 189-205.

Eizenberg, E., Jabareen, Y. (2017). *Social Sustainability: A New Conceptual Framework*, Sustainability, Vol. 9: 1-16.

Ghahiee, B., malekhosseini, A., Rahmani, B. (2019). Factors influencing the social sustainable development of Arak, *Quarterly of New Attitudes in Human Geography*, Vol. 11, No. 3, pp. 115-135. (In Persian)

Gu, Zh., Zhang, X. (2021). Framing social sustainability and justice claims in urban regeneration: A comparative analysis of two cases in Guangzhou, *Land Use Policy*, 102, 105224, pp. 1-9.

Hafezifar, M., Habib, F., Zabihi, H. (2019). Structural Interpretive Analysis of Criteria and Indicators of Social Sustainability in Urban Neighborhoods (Case Study: Ardabil Neighborhoods), *Geography and Development*, No. 57, 48-31 (In Persian).

Hassanzadeh, Z., Farrokhzad, M. (2017). A Review of Social Sustainability Indicators in Architecture and Urban Planning, *Third Annual Conference on Architectural, Urban Planning and Urban Management Research, Shiraz* (In Persian).

- Hayati, S. (2021). Interaction between social vitality and identit The axis of human development: a survey research. *Journal of Economic & Developmental Sociology*, 10(1), 183-217. (In Persian).
- Hosseinpour, B. (2020). Evaluation of social sustainability indicators in the neighborhoods of the 15th metropolitan area of Tehran, Sixth National Conference on Knowledge and Technology of Educational Sciences, Social Studies and Psychology of Iran, Tehran (In Persian).
- Hovardas, T. (2021). Social Sustainability as Social Learning: Insights from Multi-Stakeholder Environmental Governance, *Sustainability*, Vol. 13, 7744: 1-20.
- Janssen, C., A. Daamen, T., Verdaas, C. (2021). Planning for Urban Social Sustainability: Towards a Human-Centred Operational Approach, *Sustainability*, Vol. 13: 1-17.
- Jorabloo, M., Jorabloo, M., Jafari, A., Dadkhah Joybari, T. (2016). Experimental study of socio-cultural factors affecting the social responsibility of citizens in District 4 of Tehran Municipality, *Urban Sociological Studies*, 6(19), 113-140. (In Persian).
- Karuppanan, S., Sivam, A. (2011). Social sustainability and neighborhood design: an investigation of residents' satisfaction in Delhi. *Local Environment*, Vol. 16 (9): 849-870.
- Kohon, J. (2018). Social inclusion in the sustainable neighborhood? Idealism of urban social sustainability theory complicated by realities of community planning practice, *City, Culture and Society*, Vol. 15: 14-22.
- Larimian, T., Freeman, C., Palaiologou, F., Sadeghi, N. (2020). Urban social sustainability at the neighbourhood scale: measurement and the impact of physical and personal factors, *Local Environment*, 1-18.
- Larimian, T., Sadeghi, A. (2019). Measuring urban social sustainability: Scale development and validation, *Urban Analytics and City Science*, 0(0): 1-17.
- Mafi, E., Abdullahzadeh, M. (2017). Assessment, *Social Sustainability, Mashhad Metropolis, Research, Urban Ecology*, Vol. 8, No. 1, 78-65 (In Persian).
- Maleki, S., Amiri, M., Moradimofrad, S., Jekar, S. (2016). The role of Social trust in advance the goals urban management towards sustainable development. *Journal of Geography and Environmental Studies*, 5(18), 89-102. (In Persian).
- Nastaran, M., Ghasemi, V., Hadi Zadeh Zargar, S. (2013). Evaluation of Social Sustainability Indicators Using Network Analysis Process (ANP), *Applied Sociology*, Year 24, No. 3, 173-155 (In Persian).
- Navabakhsh, M., Pourmousavi, S., Tajik, Z. (2013). A Comparative Study of Indicators of Sustainable Social Development of Tehran Metropolis Case Study: Areas 6 and 10, *Applied Research in Geographical Sciences*, Year 13, Issue 29, 194-179 (In Persian).
- Opp, S. M. (2016). The forgotten pillar: a definition for the measurement of social sustainability in American cities, *Local Environment*, Vol. 22 (3): 286-305.
- Pitarch-Garrido, M. (2018). Social Sustainability in Metropolitan Areas: Accessibility and Equity in the Case of the Metropolitan Area of Valencia (Spain), *Sustainability*, Vol. 10: 1-16.
- Qaraei, A., Zebardast, E., Majidi, H. (2018). Explaining the Relationship between City Form and Social Sustainability, Case Study: 22 Districts of Tehran, *Physical Development Planning*, Third Year, No. 11, 93-79 (In Persian).
- Rakee, N., Haghigatian, M., Jahanjesh, E. (2018). Sociological Explanation of Social Sustainability in Tabriz Localities, 8(31), 63-82. (In Persian).
- Rashidfarokhi, A., Yrjänä, L., Wallenius, M., Toivonen, S., Ekroos, A., Viitanen, K. (2018). Social sustainability tool for assessing land use planning Processes, *European Planning Studies*, Vol. 26, Issue 6: 1-28.
- Razzaqi Asl, S., Khoshqadam, F. (2017). Assessing the Factors for Improving Social Sustainability in Recreation from the Perspective of Residents (Case Study: Shiva Neighborhood of Tehran), *Urban Studies*, No. 22, 73-59 (In Persian).

- Rey-Marti, A., Diaz-Foncea, M., Alguacil-Mari, P. (2021). The determinants of social sustainability in work integration social enterprises: the effect of entrepreneurship, *Economic Research*, Volume 34, Issue 1: 1-19.
- Rezvani, M., Motiei Langroudi, S., Pourtaheri, M., Azizi, F. (2015). Immigration and Development - Sustainable Social in Rural Areas (Case Study: Immigrant Villages in the Metropolitan Area of Tehran), *Regional Planning*, Fifth Year, No. 19, 84-71 (In Persian).
- Rocak, M., Hospers, G., Reverda, N. (2016). Searching for Social Sustainability: The Case of the Shrinking City of Heerlen, The Netherlands, *Sustainability*, Vol. 8: 1-22.
- Rogge, N., Theesfeld, I., Strassner, C. (2018). Social Sustainability through Social Interaction - A National Survey on Community Gardens in Germany, Vol. 10: 1-18.
- Shahabian, P., Pirayegar, M. (2013). Investigating the level of social stability in Motahhari and 22 Bahman streets of Rasht, *Armanshahr*, No. 11, 372-363 (In Persian).
- Sheikhi, M., Jomehpour, M., Sajjadi, A. (2018). Measuring the Relationship between Citizens' Satisfaction with Environmental Quality and Social Sustainability, *Urban Planning Knowledge*, Second Year, No. 4, 19-31 (In Persian).
- Shirazi, M., Keivani, R. (2017). Critical reflections on the theory and practice of social sustainability in the built environment – a meta-analysis, *Local Environment*, Vol. 22, Issue 12: 1-20.
- Shirazi, M., Keivani, R., Brownill, S., Butina Watson, G. (2020). Promoting Social Sustainability of Urban Neighbourhoods: The Case of Bethnal Green, London, *International Journal of Urban and Regional Research*, 1-25.
- Stevenson, N. (2020). The contribution of community events to social sustainability in local neighbourhoods, *Journal of Sustainable Tourism*, <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1808664>, pp.1-16.
- Stupar, A., Jovanovic, P., Vojvodic, J. (2020). Strengthening the social sustainability of super-blocks: Belgrade's Emerging Urban Hubs, *Sustainability*, Vol. 12 (903): 1-23.
- Tavakolinia, J., Mohamadyan, H., Zarghami, S. (2020). Analyzing the impacts of quality of public space on social sustainability The case of Tajrish neighborhood. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 15(1), 85-100. (In Persian).
- Tavana, M., Nourian, F. (2017). Measuring Social Sustainability in Scattered Neighborhoods, Case Study: Shadabad Neighborhood of Tehran, *Human Geography Research*, Vol. 49, No. 4, 900-885 (In Persian).
- Vallance, S., Perkins, H. C., Dixon, J. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts, *Geoforum*, Vol. 42: 342-348.
- Weingaertner, C., Moberg, A. (2014). Exploring social sustainability: learning from perspectives on urban development and companies and products. *Sustainable Development*, Vol. 22 (2): 122-133.
- Yoo, Ch., Lee, S. (2016). Neighborhood Built Environments Affecting Social Capital and Social Sustainability in Seoul, Korea, *Sustainability*, Vol. 8: 1-22.

Measuring social sustainability in traditional neighborhoods, Comparative comparison of sangi, Ashuri and Shekari neighborhoods of Bushehr

Ehsan Heidarzadeh

Assistant Professor, Department of Urbanism, Persian Gulf University, Bushehr, Iran.

Mohammad Reza Haghi*

Assistant Professor, Department of Architecture, Razi University, Kermanshah, Iran.

Ali Reza Safaei

MA Student of Urban Regeneration, Sapienza University, Rome, Italy

---

Abstract

Introduction: For more than three decades, the social component of sustainability has lagged behind the environmental and economic components. The study of social sustainability in Iran is important in several ways. Our traditional neighborhoods were once a safe environment with comfort for its inhabitants. Bushehr city has many actual and potential capacities in terms of social aspects. Among the most important social features of this city can be the special local language, special local clothes, warm and hospitable spirit of the people, special Bushehr music, sea ritual in Bushehr port, folk traditions of Muharram. In the past, the tradition of holding these ceremonies, helping and trusting each other and a sense of belonging among the people has been more prominent and social values are declining.

Materials and Methods: The present study is descriptive-analytical in nature. The validity of the questionnaire was confirmed by receiving the opinion of a 5-member expert group and the reliability was confirmed by calculating the Cronbach's alpha test for the first 30 questionnaires that were obtained more than 0.7. Then, with an error of 0.7, the sample size with Cochran's formula was equal to 196 people. In order to increase the accuracy of the study, 201 questionnaires were considered for the three neighborhoods of Sangi, Shekari and Ashuri. The share of each neighborhood was 67 questionnaires. The sampling method was purposeful sampling. Then, the data was entered into SPSS software and evaluated using exploratory factor analysis and linear multivariate regression.

Results and Discussion: According to the findings, 22 indicators of social sustainability can be divided into 6 factors: "interaction and social capital", "quality of life and institutional trust", "equality and social justice", "satisfaction and social security", "social health" and "Physical resilience" categorized that in total, they explain more than 67% of the variance of neighborhood social sustainability. The regression model also shows that the factors of "interaction and social capital", "physical resilience" and "quality of life and final trust" have the greatest impact on residents' satisfaction with the neighborhood, respectively. The findings of this study are consistent with the research of Raj et al. (2018) and Hosseinpour (1399). Despite the emphasis of Larimian et al. (2020) and Abdullah Zadeh et al. (2017) on the high priority of the quality factor of urban design, the indicators related to this factor (the

---

* (Corresponding Author) mr.haghi@razi.ac.ir

amount of walking and cycling, the level of satisfaction with public spaces) In the present study, they have been placed in the priorities of effectiveness for the third time and later. This issue can be due to burnout, disorder and lack of implementation projects in the target areas of the present study, which has caused factors such as resilience to have a greater priority in achieving social sustainability.

Conclusion: The results of statistical analysis on the target neighborhoods have shown that Ashuri neighborhood has the highest social sustainability and Shekari neighborhood is in low condition. Regarding Ashuri neighborhood, according to the indicators that are in the first factor (interaction and social capital), the reasons for the superiority of this neighborhood is that the residence time of the respondents is longer than other neighborhoods, which causes There has been an increase in the sense of belonging to the neighborhood and the interaction of people with each other. Due to the existence of several mosques in this neighborhood, people's participation in religious activities is very high, which has led to increased social interaction, trust in each other and a sense of belonging.

Keywords: Social Sustainability, social Resilience, Traditional Neighborhoods, Bushehr City.
